

TUHÁRI ATTILA

EGY KORAI MAGYAR CATULLUS-PARAFRÁZIS*

V. László magyar király 1456. január 31-én Győr városában nemesi címert adományozott a Szeitei vagy más néven Sárói családból származó Mátyás deáknak és családjának.¹ Az adománylevélen csupán címerkép látható, címerleírást annak szövege nem tartalmaz. Az armális a következőképpen írható le: kék pajzsban fekete pajzstalp,² melyen balra fordult aranyszarvú ezüst eke vasánál függőlegesen álló, természetes színű, legalyazott fa látható, amelynek tetejéből három zöld szárú vörös rózsza hajt ki; a csörsisakon a pajzsbeli fa látható a rózsákkal, a sisaktakarók vörös-ezüst(?) mázúak.³

A Szeitei-címer ábrázolásának egyedisége miatt már rég felkeltette a kutatók figyelmét. A címerpajzsban szereplő, meglehetősen korai nehézeke-ábrázolás ugyanis mind életmódtörténeti, mind heraldikai szempontból említést érdemel, vizsgálói is erre helyezték a hangsúlyt.⁴ Rendszerint tanácstalanul állnak azonban a voltaképpeni kérdés megválaszolása előtt: mi motiválhatta a címer készítőjét vagy adományosát

* A munka elkészülte során heraldikai kérdésekben – kiváltképpen a címerleírásban – adott tanácsaiért Avar Antonnak (MNL OL), a kézirati hagyomány terén való – kis híján félre is vezető – bizonytalanságaim eloszlátásáért Kiss Dánielnek (ELTE BTK), a dolgozathoz fűzött további megjegyzéseiért pedig Takács Lászlónak (PPKE BTK) tartozom nagy köszönettel.

¹ Az oklevelet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Diplomatikai Levéltára (a továbbiakban DL) őrzi, jelzete: DL 50530. Az adománylevél szövegének kritikai közlése rövid elemzéssel (és fekete-fehér reprodukcióval): *Toronyi A.*: Sárói (Szeitei)-címereslevél, 1456. In: *Középkori magyar címereslevelek I.* (1439–1503). Szerk. *Körmendi T.* Budapest 2013. 29–31. A címerképet színesben, rövid megjegyzéssel közli továbbá *Bertényi I.*: *Magyar címertan.* Budapest 2003. 41. (48. ábra); némileg hosszabb jellemzéssel *Nyulásziné Straub É.*: *Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein.* Budapest 1987. 36 (XX. tábla), 121; fekete-fehér fotón szerepel még: *Balassa I.*: *Az eke és a szántás története Magyarországon.* Budapest 1973. 299. Jóllehet Toronyi címerleírást is közöl, tanulmányunkban azonban annak – a szerző önhibáján kívüli – pontatlanságai miatt átdolgozott leírását adjuk.

² A pajzstalp mint heraldikai eszköz felismerése szintén Avar Anton érdeme, az eddigi címerleírásokban ennek maradványát a föld *realis* ábrázolásának tekintették, köztük jómagam is, noha módomban állt kétszer is megvizsgálni az eredeti ábrázolást.

³ A címermező körműstrás hátterének pontos színe a különböző digitális másolatok alapján nem eldönthető. Nyulásziné Straub Éva rövid leírásában zöldnek nevezi, a valóságban zöldeskék. Az eke teste piszkos halványszürke (tulajdonképpen a címerfestmény alapozó festésének színe némiképp elkoszolódva), amely elszíneződés rossz minőségű, lekopott ezüstoffesték oxidációjának nyoma is lehet. Az eke vasa és a rózsafa szára arannyal kevert barna festék. A sisaktakaró vörössel nem festett oldala (bélése) a címerkép enyhén vajszerű alapozásától eltekintve festetlen, és hasonló elfeketedés látható rajta, akár az eke testén, így Toronyi jellemzésével ellentétben vörös-arany helyett inkább vörös-ezüstnek mondható.

⁴ Az ilyen korai időből címerfestményen fennmaradt használatieszköz-ábrázolás ugyanis ritkaságszámba megy (*Nyulásziné Straub*: i. m. [1. jegyz.] 121.), ráadásul az itt szereplő fordított eke legtöbb részletében egyezést mutat a jóval későbbi, XIX. századi konstrukcióval, vagyis az évszázadok során alig változott. *Balassa*: i. m. (1. jegyz.) 300–301, idézi *Bertényi*: i. m. (1. jegyz.) 121, 32. jegyzet.

a szóban forgó címerkép elkészítésében.⁵ Legközelebb Toronyi merészkedik, amikor megjegyzi, hogy a későbbiekben az ilyen ábrázolások általában a család tevékenységi körére vonatkoztak, azt illetően viszont, hogy mi köze lehetett a Szentei családnak a képen látható eszközhöz, nem bocsátkozik találgatásokba: erről ugyanis semmiféle ismeretünk nincsen.

Az alábbi sorok a címer általunk feltételezett irodalomtörténeti jelentőségén túl reményeink szerint érvként szolgálnak amellet is, hogy a fenti, a címert a címernyerő tevékenységi körére vonatkoztató megállapítás – némi csavarral – a jelen esetben is tartható lehet. Ezzel összefüggésben pedig választ kínálnak arra, mivel indokolható a munkaeszköz címerképen történő, szokatlanul korai megjelenése.

Mindenekelőtt abból a tényből indulunk ki, hogy a címerért való folyamodás alkalmával a majdani címernyerőnek lehetősége volt tervezett vagy ősi címere vázlatának a kancellária előtti bemutatására.⁶ Ez a Zsigmond-kori címeradományok esetében jól kimutatható, hiszen az oklevelek szövege expressis verbis tudunkra adja, hogy a folyamodó címertervvel járult az uralkodó elé.⁷ Sajnálattunkra azonban az V. László-kori és későbbi adománylevelek ezt a formulát már elhagyják, csupán a folyamodás tényét közlik. Ennek ellenére nincs okunk a gyakorlat megszűnését feltételezni, hiszen a későbbi időkből immár fennmaradt supplicatiók tanúskodnak róla, hogy a szokás a XVI. században is változatlanul tovább élt.⁸

⁵ Az előzőeken túl: *Kálmán D.*: A középkori magyar armálisok címerei 1437 és 1490 között. In: Micae mediaevalis V. Fiala történelem dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Szerk. *Fábián L. – Gál J. – Haraszti Szabó P. – Ulhrin D.* Budapest 2016. 145–157.

⁶ *R. Kiss I.*: Természetes ábrázolás az 1526. év előtti magyar czimerekben. Turul 24 (1903) 49–56, 119–125, 162–171. Ilyen supplicatio a középkorból nem maradt ránk. A királyhoz történő egyéb folyamodványok benyújtásának gyakorlatáról lásd *Szilágyi L.*: Írásbeli supplicatiók a középkori magyar adminisztrációban. Levéltári Közlemények 10 (1932) 157–176.

⁷ Egy ismertebb példa, Eresztvényi Ferenc szakácsmester 1414. szeptember 16-i címereslevelének vonatkozó szavaival: *arma seu nobilitatis insignia in praesentium litterarum nostrarum capite depicta maiestati nostre exhibendo, ab eadem maiestatis nostre celsitudine eadem arma seu nobilitatis insignia sibi [...] hereditibusque et posteritatibus universis ipsorum, ex liberalitate nostra dari et conferri humiliter et devote supplicavit.* (*Fejérpataky L.*: Magyar czimeres emlékek I. Budapest 1901. 35). Más megfogalmazásban például halmi Bor Mihály allovázmester egy évvel későbbi (1415. július 2.) címeradományában: *Proinde ad universorum tam praesentium quam futurorum, notitiam harum serie volumus pervenire, quod coram celsitudine nostre maiestatis personaliter constituto nobili famoso ac egregio Michaelae dicto Bor [...] pro eo et eius nomine ac in personis nobilium virorum [...] exhibuit nobis quandam cartam, arma seu nobilitatis insignia [lacuna] clarius continentem [...]. Supplicavitque ob hoc celsitudini nostre maiestatis predictus Michael dictus Bor, [...] vicemagister agazonum regaliū nostrorum, [...] humiliter atque devote, ut predicta arma seu nobilitatis insignia sibi [...] ex plenitudine potestatis nostre regie maiestatis atque liberalitate regia dare et concedere dignaremur.* (*Fejérpataky L.*: Magyar czimeres emlékek II. Budapest 1902. 13–14).

⁸ Legjobb példa erre Tinódi Sebestyén deák címer adományozásáért benyújtott folyamodványa (MNL OL R 64. 1. No. 14/b), illetve 1553. augusztus 25-én Bécsben kiállított címereslevele (MNL OL R 64. 1. No. 14/a). Címerképe magán a supplicatióon látható, a címeradományozó oklevélre – pénzszüke vagy egyéb okok miatt – nem került felfestésre, leírása viszont megtalálható annak szövegében. Köszönöm Kurecskó Mihálynak (MNL OL), hogy felhívta a figyelmemet az oklevélre.

A Szentei v. Sárói család címere (1456)
Pergamen, 98×122 mm.
Jelzete: MNL OL DL 50530

Nem tűnik kétségesnek, hogy Szeitei Mátyás címerének megszületésében is döntő szerepet játszott egyéni elképzelése. Ezt az oklevél szövege – amennyire teheti – támogatja is, hiszen arról értesít, hogy az adományos pártfogói révén folyamadott címeradományért a királyhoz.⁹ Ebben az esetben pedig döntő tényezővé válik az az elsőre járulékosnak látszó információ, hogy az oklevél Szeitei Mátyást *literatus*nak nevezi. Véleményünk szerint ugyanis a címernyerő deákos műveltsége éppúgy előfeltétele, mint magyarázata is a címerválasztásnak.

De mit is ábrázol tulajdonképpen a címerpajzs? A festményt szemlélve a legszembevetőbb jelenség az ábrázolt kompozíció egysége. Eke és rózsza együttes ábrázolásával csak egy jóval későbbi bajor címerképen találkozunk, ám itt is egymástól élesen elkülönítve, külön mezőben.¹⁰ A két motívum illetén összekapcsolása egyedülálló jelenség. Jelen ábrázolás megalkotásakor a kompozíció megfogalmazója kétséget kizáróan egy bizonyos mozzanatot szándékozott megörökíteni: azt a pillanatot kívánta ábrázolni, amikor az eke vasa elmetszi a rózsza tövét. Mi másért lenne annak töve ilyen pontosan az ekevas takarásában, mi szükség volna ilyen szándék híján a két elemet jelenetté összekapcsoló pajzstalp ábrázolására?¹¹ Nem utolsósorban pedig mit keres egy rózsatő (vagy akármilyen növény) a szántás folyamatának ábrázolásában, amikor ennek során már csak a növényektől megtisztított termőföld átforgatása zajlik?

A nehézségek azonban egy csapásra megoldódni látszanak, mihelyt más nézőpontból keresünk magyarázatot a látottakra. A fenti kompozíció ugyanis kétségbevonhatatlan párhuzamot mutat a klasszikus latin irodalom egyik legszebb hasonlatával, amellyel a Lesbia hűtlensége miatt összetört Catullus festi le a bűne horderejét még csak felmérni sem tudó, a veszteség mértékének, az elveszejtett dolog értékének tudatában sem levő lánynak átadandó válási üzenetében saját létállapotát:¹²

⁹ *ad nonnullorum fidelium nostrorum humilime supplicationis instantiam [...] ipsa arma seu nobilitatis insignia [...] dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur, (Toronyi: i. m. [1. jegyz.] 29.)*

¹⁰ Oeder család (1784): eke + rózsza (G. A. Seyler: Abgestorbener Bayerischer Adel II. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. 6. Bd. 1. Abteilung. Nürnberg 1906. 165. Taf. 102); Julius Pflug (az utolsó naumburgi püspök 1547–1564): ekevas + növényi szár (G. A. Seyler: Bisthümer und Klöster. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. 1. Bd. 5. Abteilung. 1. Reihe. Nürnberg sine dato. 38. Taf. 66); Pflug von Rabenstein: eke + növényi szár (R. J. Graf Meraviglia-Crivelli: Der Böhmische Adel. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. 4. Bd. 9. Abteilung. Nürnberg 1886. 247–248. Taf. 112).

¹¹ Ez a címerfestményeken tapasztalható realiztikus ábrázolás – és ezzel összefüggésben álló jelenet-ábrázolás – mint specifikus magyar sajátosság a vezérfonala R. Kiss dolgozatának is. Éppen ezért készséggel elfogadjuk, ha valaki ezzel elegendően indokoltnak látja a pajzstalp mint támaszték címerképen történő megjelenését: feltevéseünk érdemi részét ugyanis ez nem befolyásolja.

¹² R. Mayer: Catullus' Divorce. CQ 33 (1983) 297–298; T. P. Wiseman: Catullus & His World. A Reappraisal. Cambridge 1985. 144–146.

*nec meum respectet, ut ante, amorem,
qui illius culpa cecidit velut prati
ultimi flos, praetereunte postquam
tactus aratro est.*¹³

(Catull. 11, 21–24)

A nyilvánvaló párhuzamot szemlélve jogosan merül fel bennünk a kérdés: honnan ismerhette egy Nógrád vármegyei köznemes a fenti Catullus-verset? Hiszen nem ismerünk olyan korabeli magyarországi kéziratot vagy florilegiumot, amelyből idehaza hozzáférhető lett volna a mintegy másfél évszázaddal korábban újrafelfedezett klasszikus költő munkássága.¹⁴ Első gondolatunk külföldi tanulmányok vélemezésére készítet minket, s nem is csalódnunk: áttekintve a bécsi egyetem magyar peregrinusainak névsorát, az 1443. évnél rábukkanunk egy bizonyos Mathias de Saro-ra,¹⁵ aki aligha lehet más, mint a szóban forgó felső-magyarországi köznemes. Azonban sajnálatunkra Mátyás deák útja Bécsnél nem vezet távolabb, olaszországi, de még prágai tanulmányainak sem leljük nyomát.¹⁶ Bécs egyetemi városa azonban ekkor még a skolasztikus tudásanyagot közvetítette hallgatói számára,¹⁷ az új irányzat csak a század 50-es éveitől kezdi éreztetni első hatásait a képzés szerkezetében.¹⁸

¹³ „És ne tartson számot – ahogy korábban – az én szerelmemre, aki az ő bűne miatt hullt földre, mint a mező utolsó virága, amelyhez elmenve mellette hozzáért az eke.”

¹⁴ Mátyás király fennmaradt Corvinái között megtalálhatók Catullus művei is, amely kötet egyben az első Magyarország területéről ismert Catullus-szöveg. Ma az Österreichische Nationalbibliothek őrzi (ÖNB Cod. 224.).

¹⁵ *Tüskés A.*: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365 és 1526 között. Students from Hungary at the University of Vienna between 1365 and 1526. Budapest, 2008. 162, 2924. sor (1443. 10. 15.).

¹⁶ *Veress E.*: *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium 1221–1864* (Monumenta Hungariae Italica III.). Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. (Olaszországi magyar emlékek III.). Budapest 1941; *Haraszi Szabó P. – Kelényi B. – Szögi L.*: Magyarországi diákok a prágai és a krakkói egyetemeken 1348–1525. II. kötet. Students from Hungary at the Universities of Prague and Krakow 1348–1525. Volume II. Budapest 2017.

¹⁷ A jelenleg Bécsben őrzött Catullus-kéziratok egyike sem helyben keletkezett, a három kézirat közül pedig a legkorábbi is csak 1460 körül. Kiss Dániel hívta fel rá a figyelmet, hogy mostanra megcáfolták azt a nézetet, miszerint a jelenleg is az Österreichische Nationalbibliothek állományában őrzött anthológia-részlet (ÖNB Cod. 277., 3. rész), amely egyazon forrásra vezethető vissza, mint a legrégebbi ismert Catullus-kéziratot őrző Codex Thuaneus, valaha a 62. *carmen* mellett tartalmazta a 11. *carmen* szövegét is (a bécsi kézirat jelen formájában az előbbit sem). A téves megállapítás egy Isaac Vossius-tól származó, 11. *carmen*hez írt scholion hibás forrásmegjelölésén alapult, amely szerint Vossius a magyarázatában említett szövegváltozatot (*tactus* helyett *fractus*) a Codex Thuaneusban olvasta (*Kiss D.*: Isaac Vossius, Catullus and the Codex Thuaneus. CQ 65 (2015) 344–354). A tézis cáfolatához lásd *Kiss D.*: Editions and Commentaries. In: The Cambridge Companion to Catullus. Eds. *A. J. Woodman – I. M. Le M. Du Quesnay* (megjelenés alatt). Mindentől függetlenül a kérdéses időpontban ez sem állhatott rendelkezésre Bécsben (*E. A. Lowe*: Codices Latini Antiquiores X. Oxford 1963. n. 1474). A fennmaradt kéziratok keletkezési helyéhez és idejéhez lásd a Kiss által létrehozott kiváló online konjektúra-repertórium oldalát: http://www.catullusonline.org/CatullusOnline/?dir=edited_pages&pageID=11.

¹⁸ *J. Aschbach*: Geschichte der Wiener Universität im ersten Jahrhunderte ihres Bestehens I. Wien 1865. 353–354.

Mindezek alapján közvetett hatást kell feltételeznünk, ami azonban nagyon behatóra vizsgálja lehetőségeinket: nem jelenthetjük ki teljes bizonyossággal, hogy Szentei akárcsak bizonyos mértékig ismerte volna Catullus munkásságát, még csak azt sem, hogy magát a *11. carment* eredetiben olvasta volna. Csupán arról lehetünk meggyőződve, hogy valamely közvetítő közege keresztül eljutott hozzá a fenti catullusi hasonlat, legszélsőséges esetben akár anélkül, hogy tisztában lett volna annak eredetével. Ez persze mit sem von le a parafrázis jelentőségéből: Catullus művei az eddigi ismereteinknél némiképp korábban is éreztették már hatásukat magyar földön.

De hol és hogyan találkozhatott Mátyás deák a fenti hasonlattal? Szentei életéről a fenti oklevélen kívül semmilyen támponttal sem rendelkezünk, így nyilvánvalóan csak feltételezésekkel élhetünk. A legkézenfekvőbb helyszínnek az ország fővárosa, Buda mutatkozik. A budai és pesti iskolák már I. Mátyás előtt is a régióban kimagasló gyakorlati latin ismeretek elsajátítását tették lehetővé, amelyek előfeltételei voltak a későbbi egyetemi stúdiumoknak.¹⁹ Ráadásul élete utolsó szakaszában itt tartózkodott a magyarországi reneszánsz humanizmus egyik elindítója, a néhai Zsigmond király kancelláriájához csatlakozó, ám 1426-ban teljesen visszavonuló Pier Paolo Vergerio (1370–1444),²⁰ aki kétségtelenül ismerte a neóterikus költő műveit. Így Szentei bécsi tanulmányait megelőzően – amelyekhez nélkülözhetetlen előképzettségét a család birtokainak relatív közelsége²¹ miatt legnagyobb valószínűséggel itt sajátíthatta el – a körülmények szerencsés alakulása esetén találkozhatott valamilyen formában a fenti hasonlattal. Afelől sincs kétség, hogy Vergerio humanista műveltsége a vele kapcsolatban álló magyarországi szellemi eliten keresztül halálát követően is éreztette hatását.

A bécsi egyetem képzése során nem kínált lehetőséget Catullus megismerésére, ám ez nem jelenti azt, hogy a városban nem is volt esélye erre. Elég, ha csak azt említjük, hogy Enea Silvio Piccolomini 1442 és 1455 között III. Frigyes császár kancelláriáján szolgált,²² amely időintervallumba illeszkedik Szentei 1443/44-es tanulóéve is. Amennyiben pedig közvetlenül a címeradományt megelőző életszakaszba helyezük a szöveghellyel való találkozás lehetőségét, felmerül még egy lehetséges kapcsolat, mégpedig az olaszországi tanulóévei alatt kétszer is (1450–1451 fordulóján, illetve hosszabb időre 1454 végén és 1455 első hónapjaiban) hazalátogató Janus Pannoniusszal,²³

¹⁹ Kubinyi A.: Polgári értelmiség és hivatalnokréteg Budán és Pesten a Hunyadi- és a Jagelló-korban. In: uő: *Tanulmányok Budapest középkori történetéről II.* Budapest 2009. 599–619.

²⁰ Huszti J.: Pier Paolo Vergerio s a magyar humanizmus kezdete. *Filológiai Közöny* 1 (1955) 521–533; Kiss Farkas G.: A magyarországi humanizmus kezdeteiről (Pierpaolo Vergerio, Vitéz János és Johannes Tröster). In: *Convivium* Pajorin Klára 70. születésnapjára. Szerk. Békés E. – Tegyei J. Debrecen – Budapest 2012, 119–131.

²¹ Sente távolsága Budától légvonalban 55, Sáróé kevesebb mint 75 km.

²² Szilágyi E. R.: Vitéz János mecenatúrája. Johannes Tröster és az 1450-es évek. Doktori disszertáció (ELTE). Budapest 2013. 26–27.

²³ Noha Török László meggyőzően bizonyította, hogy Janus Pannonius kiválóan ismerte a neóterikus költőt, annak poétikai nyelvében az általa feltérképezett catullusi szó szerkezetek és képi eszközök között a fentieknek nem leljük nyomát (*Török L.: Catullus-hatások Janus Pannonius költészetében.* In: *Janus-arcok. Összegyűjtött tanulmányok, recenziók, fordítások és kommentárok.* Szerk. Mayer Gy. Budapest 2008. 15–36).

aki 1454 októberétől Prágában,²⁴ majd év végi rövid váradi időzés után 1455 januárjában Budán, visszaindulása előtt pedig a bécsújhelyi birodalmi gyűlésen tartózkodott (ahol nem mellesleg személyesen is találkozott Enea Silvio Piccolominivel).²⁵ Ha komolyan vesszük Szentei Mátyásnak az oklevélben említett, V. László királynak tett hű szolgálatait, elméletben jelen lehetett akár a király, akár kancellárja környezetében, így találkozhatott Janusszal annak 1454. október 2-i Prágába érkezését követően, netalán későbbi bécsújhelyi tartózkodása idején is.²⁶ Amennyiben a kancellária tagjaként szolgált, erre Budán is sor kerülhetett.

Kutakodásaink során ki kellett zárunk annak lehetőségét, hogy esetleg maga a címerfestő a felelős az ábrázolt kompozícióért. Radocsay Dénes művészettörténeti vizsgálata során arra jutott, hogy fennmaradt címeres emlékeink közül egy három évvel korábbi (Leővey-armális, 1453. május 3.) és egy alig húsz nappal későbbi (Bethlenfalvi Szepesy-armális, 1456. február 19.) címer stílusában közeli rokonságot mutat a Szentei-armálissal, így feltehetően ugyanannak a címerfestőnek a munkája. Ez a rokonság azonban csak stilisztikai, nem pedig tartalmi: az említett két oklevél egyike sem összetett kompozíciót, cselekvéspillantatot ábrázol. Az időben korábbi négyzetes mezőjének körmustra-motívuma kapcsolja címerünkhöz, utóbbit annak lapos rajza. Az ábrázolás jelenleg szemlélt sajátosságai tehát nem magyarázhatók a – Radocsay értékítélete szerint szerény tehetségű – pictor művészi felfogásával, stílusával.²⁷

Érdemes talán még egy szót ejteni a címerkép egyik motívumáról, a hármas vörös rózsáról. A három rózsa (számos egyéb előfordulása mellett) a Sente-Mágócs nemzetség ősi jelképe,²⁸ és mint ilyen, tekintélyes családok szimbóluma, amely hasonlóképpen birtok után nyert nemzetségnév csaknem megegyezik a címernyerő egyik előnévvel. Mégsem tekinthetünk el attól a tényről, hogy e kapcsolat csupán a címerkép egyetlen motívumát érinti. Így pedig véleményünk szerint legfeljebb újabb érvet szolgáltat a

²⁴ Kiss Farkas: i. m. (20. jegyz.) 127, 31. jegyzet.

²⁵ Ritoókné Szalay Á.: Janus Pannonius és Várad. Convivium Pajorin Klára 70. születésnapjára. *Békes – Tegyei*: i. m. (19. jegyz.) 173. Ritoókné a hazatérés okára is magyarázattal szolgál, amennyiben ezt a váradi káptalan anyagi támogatásának köszönhető, tanulmányai előrehaladásáról tett háromévenkénti beszámolási kötelezettségben látja.

²⁶ V. László titkos pecsétjének tanúsága alapján a király 1454. október 2. és november 19. között Prágában tartózkodott, archontológia híján oklevelei keletkezési idejében: szept. 30. (MNL OL Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: DF) 237481), okt. 4. (DF 263383), okt. 09. (DL 29081), okt. 11. (DF 246958), okt. 12. (DF 245878), okt. 26. (DF 210022 [függőpecsét elveszett vagy nem látszik]), nov. 10. (DL 39295), nov. 14. (DL 44750, 81185, 81186, 81187, DF 244803), nov. 15. (DL 72492), nov. 17. (DL 81188), nov. 19. (DL 14856). December 18-án már Boroszlóban volt (DL 14892), a köztes hónapban hollétére az általunk áttekintett oklevelek nem adnak választ. Mindez összhangban áll Ebendorfer elbeszélésével, ahogyan a király 1455. február 16-ai Bécsbe (Bécsújhelyre) történő megérkezéséről is beszámol (*A. Lhotsky* [ed.]: *Thomas Ebendorfer: Chronica Austriae. Monumenta Germaniae historica. Scriptores rerum Germanicarum, nova series, tomus XIII.* Berlin – Zürich 1967. 424, 8–425, 15), amely adatot hitelesíti V. László egy február 17-ei bécsi keltezésű oklevele is (DL 14971). A forrás ismeretét ezúton köszönöm Kis Ivánnak.

²⁷ Radocsay D.: Gótikus magyar címereslevelek. *Művészettörténeti Értesítő* 6/4 (1957) 281, 1. hasáb.

²⁸ Csoma J.: Magyar nemzetségi címerek. *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig* III/2. Budapest 1904. 158–159.

címernyerő műveltségére, amennyiben azt jelzi, hogy Mátyás deák törekedett kapcsolatba hozni családját egy ősi időktől címert bíró nemzetség tagjaival.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a fenti párhuzam elfogadása esetén az eredmény kettős: egyrészt támogatja a heraldikai irodalom eddig bizonytalan feltételezését, hogy noha áttételesen, jelen címer esetében is a címernyerő tevékenységi körével magyarázható a sajátos címerábrázolás, minthogy kiindulási pontját klasszikus auktor szövege jelenti.²⁹ Másrészt, és ez sokkal lényegesebb, az eddig kevésbé feltárt magyarországi Catullus-recepció jelenlegi ismereteink szerinti első nyomát fedezhetjük fel a címeren szereplő képi parafrázisban, bizonyítva ezzel a régi-új szerző Janus Pannoniust némiképp megelőző vagy esetlegesen vele kortárs – bár minden bizonnyal szórványos – hazai ismeretét.

TUHÁRI ATTILA
PPKE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
tuhariattila@gmail.com

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

²⁹ Szintén elképzelhetőnek tartjuk, hogy Nezei Mernyei Ambrus deák II. Ulászlótól nyert 1498. december 8-ai armálisának címerképét (DL 50538), amely kék címerpajzs előtt zöld papagájt ábrázol, melynek szájából az AVE szót háromszor ismétlő szalag fut elő, szintén klasszikus auktor, mégpedig Macrobius egyik szöveghelye (Macrobius. 2. 4. 29–30) motiválhatta. Ezen sejtést illetően azonban túlon túl nagy a bizonytalanság ahhoz, hogy kifejtésével megpróbálkozzunk.